

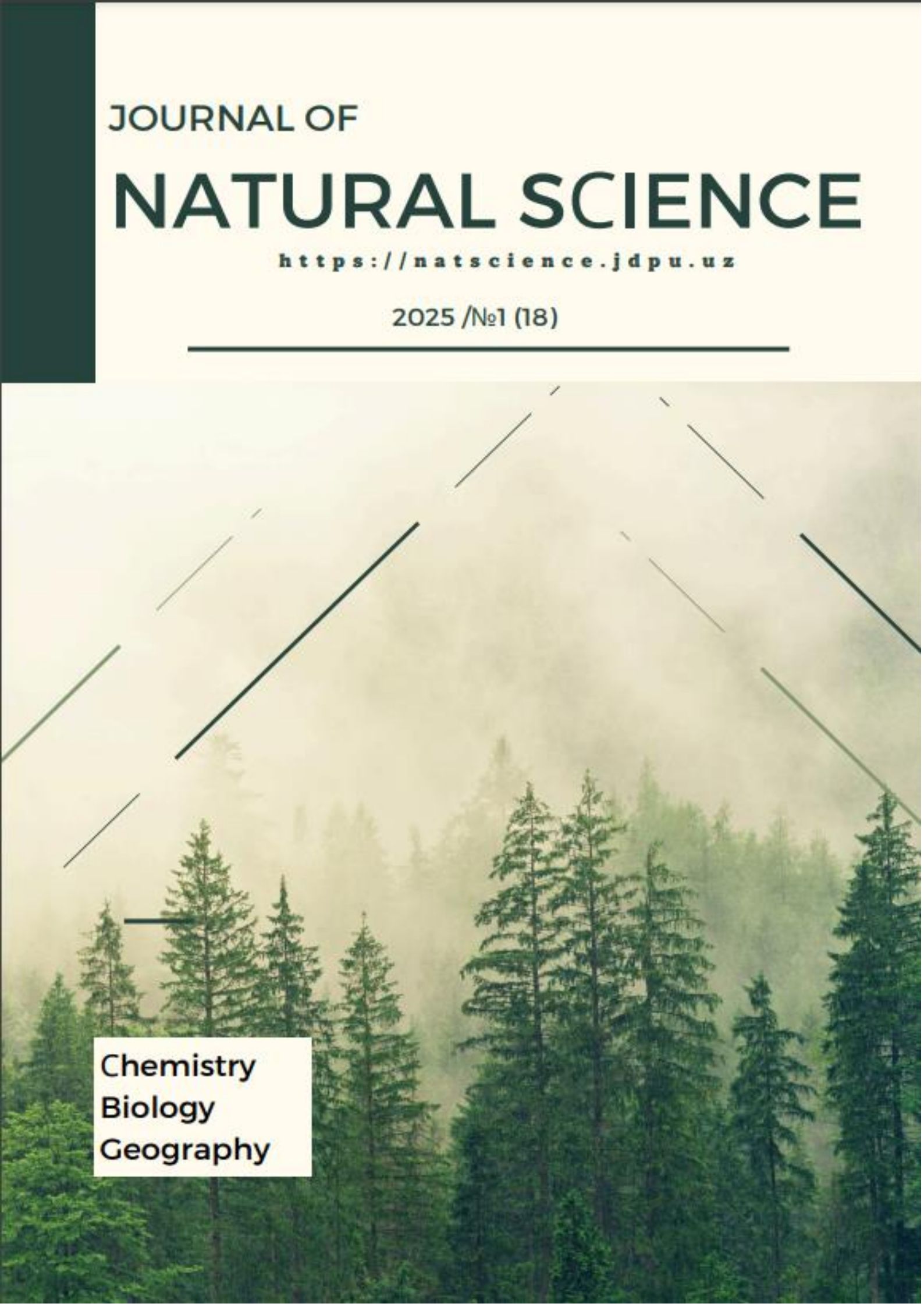
JOURNAL OF

NATURAL SCIENCE

<https://natscience.jdpu.uz>

2025 /№1 (18)

Chemistry
Biology
Geography

<u>TAHRIR HAY’ATI</u>	<u>TAHRIRIYAT A’ZOLARI</u>
Bosh muharrir Yaxshiyeva Z.Z. k.f.d., professor	<u>Bosh muharrir</u> Yaxshiyeva Zuhra Ziyatovna k.f.d., professor <u>Tahririyat a’zolari:</u> 1. Yaxshiyeva Z.Z. – k.f.d., professor JDPU. 2. Shilova O.A. – k.f.d., professor I.V. Grebenshikov nomidagi Rossiya FA Silikatlar kimyosi instituti. 3. Markevich M.I. – f.m.f.d., professor Belarussiya FA. 4. Elbert de Josselin de Jong – professor, Niderlandiya. 5. Anisovich A.G. – f.m.f.d., professor Belarussiya FA. 6. Kodirov T. – k.f.d., professor TKTI. 7. Abduraxmonov E. – k.f.d., professor SamDU. 8. Nasimov A. – k.f.d., professor SamDU. 9. Smanova Z.A. – k.f.d., professor O’zMU. 10. Mavlonov X. – b.f.d., professor JDPU. 11. Usmanova X.U. – professor URUXU. 12. Qutlimurodova N.X. – k.f.d., dotsent O’zMU. 13. Nuraliyeva G.A. – dotsent O’zMU. 14. Sultonov M.M. – k.f.d., dotsent JDPU. 15. Xudanov U.O. – t.f.n., dotsent JDPU 16. Murodov K.M. – dotsent SamDU. 17. Abduraxmonov G’.– dotsent O’zMU. 18. Yangiboyev A. – k.f.f.d., (PhD), dotsent O’zMU. 19. Xakimov K.M. – g.f.n., professor v/b. JDPU. 20. Azimova D.E. – b.f.f.d., (PhD) dotsent. JDPU. 21. G’o’dalov M.R. – g.f.f.d., (PhD), dotsent JDPU. 22. Ergashev Q.X. – dotsent TDPU. 23. Orziqulov B. – k.f.f.d., (PhD) O’zMU. 24. Kutlimurotova R.H.-SVMUTF 24. Xamrayeva N. – dotsent JDPU. 25. Rashidova K. – dotsent JDPU. 26. Inatova M.S. – dotsent JDPU.
Muassasa Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Jurnal 4 marta chiqariladi (har chorakda)	
Jurnalda chop etilgan ma’lumotlar aniqligi va to’g’riligi uchun mualliflar mas’ul.	
Jurnaldan ko’chirib bosilganda manbaa aniq ko’rsatilishi shart.	

Jizzax davlat pedagogika universiteti Tabiiy fanlar fakulteti

Tabiiy fanlar Journal of Natural Science-elektron jurnali

<https://natscience.jdpu.uz>

**THYMUS VULGARIS O'SIMLIGINING MORFOLOGIYASI VA
BIOEKOLOGIYASI**

Erkinova Nargiza O'tkir qizi-magistr talabasi

Usmonova Xilola Sharof qizi-talaba

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada *Thymus vulgaris* o'simligining morfologik xususiyatlari va bioekologik jihatlari yoritilgan. O'simlikning tuzilishi va ekologik talablari tahlil qilingan.

Tayanch so'zlar: *Thymus vulgaris*, ikki urug' pallali, buta, ko'p yillik, anitibakterial, dizinfeksiyalovchi.

Аннотации. В данной статье рассмотрены морфологические особенности и биоэкологические аспекты растения *Thymus vulgaris*. Проанализированы структура растения и его экологические требования.

Ключевые слова: *Thymus vulgaris*, двудольное, кустарник, многолетнее, антибактериальное, дезинфицирующее.

Annotation. This article examines the morphological characteristics and bioecological aspects of the *Thymus vulgaris* plant. The structure of the plant and its ecological requirements have been analyzed.

Key words: *Thymus vulgaris*, dicotyledonous, shrub, perennial, antibacterial, disinfectant

Tog' jambili (*Thymus vulgaris*) – ikki urug' pallalilar sinfiga kiruvchi, G'arbiy O'rta yer dengizidan janubiy Italyagacha bo'lgan janubiy Yevropada vatani bo'lgan yalpizdoshlar oilasiga mansub gulli o'simlik turi bo'lib, turli xil navlari butun dunyo bo'ylab tarqalgan. Odamlar ko'p asrlar mobaynida xushbo'ylantiruvchi vosita, oshpazlik o'ti va dorivor o'simlik sifatida ishlatib kelishgan. Asosan barg va ekstraksiya qilingan yog'I xushbo'ylikni oshirish uchun ishlatiladi, shuningdek, oziq-ovqat mahsulotlarining konservantlari sifatida foydalaniladi. *Thymus vulgaris*ning shifobaxshligi asosan tarkibidagi timol bo'lib, jismoniy va ruhiy kasalliklarni davolashda, depressiyaga va uyqusizlikka qarshi vosita sifatida keng

qo'llaniladi. An'anaviy usulda choy, malham, damlama va siroplar ko'rinishida iste'mol qilinadi. Barglaridan qaynatib tayyorlangan damlama yo'talga, umumiy shamollashni davolashda, shuningdek, antibakterial vosita sifatida ishlatilindi. Bundan tashqari, u bir necha yillar davomida yallig'lanish kasalliklari, pnevmaniya, ichak kasalliklarini davolashda foydalanib kelinmoqda.

Tashqi ko'rinishi – tog' jambili past bo'yli yarim butaga o'xshaydi, ammo u ko'p yillik o't-o'simlik hisoblanadi. U doimo yashil va kumush rang barglari bilan boshqa o'simliklardan ajralib turadi. Ushbu ziravorning vatani Yevropaning janubida, Ispaniyadan Italiyagacha bo'lgan hududda. Tog' jambili shuningdek Yevropa, Grenlandiya, Shimoliy Amerika, Avstraliya, shuningdek, Osiyoga ham tarqalmoqda. Odatda u janubiy va markaziy Yevropani o'z ichiga olgan mo'tadil va subtropik iqlimlarda yetishtiriladi. Hozirgi kunda Afrikaning Misr, Marokash, Jazoir, Tunis, Negiriya va Janubiy Afrikada yetishtirilmogda.

Balandligi 10-40 sm vs eni 40 sm gacha o'sadi, yog'ochsimon asosli, ingichka, ipsimon va yoyilgan shoxlari bo'lgan ko'p yillik o'simlik. Unung poyasi qizg'ish rangda va kalta tuklari bor. Tik va ba'zan cho'kib pastga qarab o'zsadi. Mayda, o'ta xushbo'y, doimiy kulrang-yashil barglari novdada qarama-qarshi joylashgan, uzunligi 3.5-6.5 mm va eni 0.8-3 mm bo'lib tuxumsimon yoki lansetsimon shaklda, uchi uchli va mayda tuklar bilan qoplangan. Ularning chekkalari qiyshiq. Gullari och binafsha yoki pushti rangda, ikki labli, uzunligi 4-5 mm bo'lib, u ham tuklar bilan qoplangan. Gullari naychaga birlashtirilgan 5 ta gultojbargdan iborat bo'lib, diametri 5 mm dan kichik bo'lgan tojni hosil qiladi va yuqori lab pastga egilgan, pastki qismi esa lateraldan kattaroq markaziy bo'lakka ega. *Thymus vulgaris* bahorning oxiridan yozning boshiga qadar gullay boshlaydi. O'simlik mevasi silliq, quruq va qo'ng'ir rangli yong'oqdir, lekin pishganida ochilmaydi. Umuman olganda, tog' jambili xushbo'y hidga ega va ta'mi ham aromatik bo'lgan dorivor o'simlikdir. Markaziy Osiyo bozorlarida bu giyohni tez-tez uchratamiz. Unda efir moyi ayniqsa barglarida ko'p bo'ladi. Tog' jambili xalq tabobatida bir necha ming yillardan beri ishlatilib kelinadi. Xususan, bu o'simlik haqida Abu Ali ibn Sino ham

unung xossalari xususida to'xtalib, anitibaktirial, dizinfiksiyalovchi, uyqusizlikni oldini olishi to'g'risida to'xtalib o'tgan.

Janubiy Yevropada vatani bo'lgan *Thymus vulgaris* butun dunyo bo'ylab tarqalgan. O'simlik qurg'oqchil iqlimda va soyasiz joylarda qo'pol, qo'pol va yaxshi quritilgan tuproqlarda yaxshi o'sadi, bu odatda ko'plab o'simliklar uchun mos kelmaydi. Odatda quruq barglari, o'simlik ekstraktlari, o'simlik moyi va oleorezinlar uchun bir necha mamlakatlarda tijorat maqsadlarida yetishtiriladi. *Thymus vulgaris* keng aromatikligi tufayli oziq-ovqat sanoatida xushbo'ylashtiruvchi vosita sifatida tijoratda qo'llaniladi. Bundan tashqari, go'sht, tovuq va baliqni saqlash uchun ishlatiladi. Bundan tashqari, parfyumeriya va kosmetika sanoati ham o'ziga xos hid uchun *Thymus vulgaris* o'simligidan foydalanadi .

Adabiyotlar ro'yxati:

1. F.T.Berdiyev, M.X.Hakimov, G.B.Maxmudova (2016) O'rmon dorivor o'simliklari. Toshkent: “Sano-standart”. (153-155)
2. M.A.Jo'rayeva (2009) “Dorivor o'simliklar atlas” o'quv qo'llanmasi. Toshkent: Noshir. (197-199)
3. H.K.Xolmatov, O'.A.Ahmedov, N.A.Musayeva (2017) Farmokonoziya va Botanika asoslari Toshkent: “O'qituvchi” (135-136)
4. Zokirov, T. (2002). O'zbekiston florasidagi dorivor o'simliklar. Toshkent: Fan
5. Abdullayev, H. (2000). Dorivor o'simliklar va ularning salomatlikka ta'siri. Toshkent: O'zbekiston.